

Piyananın etkin kaynak sağlayamadığı durumlar

4.Eksik Piyasalar ve Asimetrik Bilgi:

- Arz maliyeti, kişilerin ödemeye hazır olduğu tutarlardan daha düşük olmasına rağmen, özel piyasalar bir mal ve hizmeti tedarikte başarısız ise **eksik piyasalar** adı verilen piyasa aksaklığı var demektir.
- **Tam piyasa**, tedarik maliyeti, bireylerin ödemeye hazır olduğu tutarın altında kalan bütün mal ve hizmetleri sağlayan piyasadır. Özellikle risk faktörü nedeniyle **sermaye ve sigorta** piyasaları eksik piyasalardır.

Sigorta Piyasaları

Gelecekteki risklerin öngörülememesi ve bunların fazlalığı ve çeşitliliği nedeniyle sigortacılık alanında piyasa başarısızlığı söz konusudur. Özellikle **ters seçiş** (*reverse selection*) ve **ahlaki tehlike** (*moral hazard*) önemli başarısızlık unsurlarıdır. **Ters seçiş**, riskin oluşma olasılıkları farklı olan sigortalı bireylerin var olması durumunda ortaya çıkmaktadır. Bu sigortalı bireylerin bazıları yüksek riskli, bazıları düşük riskli olabilmektedir (**Örneğin**; kasko sigortasında, sürücülerden birinin diğerine göre daha dikkatli araç kullanıp kullanmadığının bilinmemesi durumu).

Ahlaki tehlike ise sigortacı tarafından kontrol edilemeyen, sigortalının zararın ortaya çıkma olasılığının ve zararın büyüklüğünü etkileyebildiği durumları ifade eder (**Örneğin**; sigortalı bireyin, kazayı önleyici önlemleri almakta özensiz davranması, sağlık riski taşıyan bireylerin, sağlık sigortası yaptırmaması gibi). Asimetrik bilgi sorunu olarak da anılan bu iki durumun, tam rekabetçi gelecek piyasalarının oluşmasını engellediği varsayılmaktadır. Bu durumda devlet, genellikle hizmet sunucu olarak işsizlik sigortası, sağlık sigortası, sosyal güvenlik gibi alanlarda piyasaya müdahale eder.

Sermaye ve Kredi Piyasaları

Sermaye piyasalarının ve finansal kuruluşların varlığına rağmen, sermaye ve kredi sunumu da piyasa başarısızlığı türleri arasında yer almaktadır. Üniversite öğrencilerine verilen krediler, çiftçi, esnaf, KOBİ kredileri ve konut kredisi gibi krediler devletin kredi mekanizması yaratması ve piyasaya müdahalesinin başta gelen örnekleridir.

Tamamlayıcı Piyasalar

Eksik piyasaların var olduğu diğer önemli bir alan büyük ve karmaşık projelerin finansmanıdır. Bu bağlamda belli piyasalar tamamlayıcıdır ve eşgüdüm gerektirir. Bu piyasalarda her bir (özel) üretici tek başına değil, uyum ve çokluk içinde faaliyet göstermelidir. Ulusal düzeydeki büyük yatırım ve altyapı projelerinin gerçekleştirilmesi bu türden bir piyasada gerçekleştirilir.

•Piyasanın etkin kaynak kaynak sağlayamadığı durumlar

4. Eksik Bilgi:

Üretici ve tüketicilerin tam enformasyona sahip olduğu varsayımı genellikle tam olarak gerçekleşmemektedir. Çoğu kez üreticiler ekonomik faaliyete konu olan mal ya da hizmet hakkında tüketicilere göre daha geniş ve kapsamlı enformasyona sahiptir. Bu nedenle alıcı ve satıcıların malın karakteristikleri hakkındaki enformasyonlarının farklılığı, satıcıya piyasa gücü sağlayarak, piyasanın başarısızlığına neden olur.

Bu süreçte, yeterli enformasyona sahip olmayan bir tüketici, mal ve hizmetin tüketiminden sağlayacağı faydayı tam olarak bilemeyeceğinden, mal için doğru bir değer biçmesi mümkün olmaz ve bu nedenle her iki tarafa fayda sağlayacak olan değişim gerçekleşmez..

Kalitenin Belirsiz olması ve Limon Piyasaları

Quality Uncertainty and the Market for Lemons

- Satıcı ve alıcıların aynı bilgiye sahip olmayışları asimetrik bilgi sorununu meydana getirir. Satıcıların sahip oldukları bilgiye alıcıların sahip olmadığı durumlara verilebilecek örnek ikinci el araba **(LİMON)** piyasasıdır. Kullanılmış araba satın alırken, aracın kalitesi hakkında tam bilgiye sahip olmamak, satın alma riskini arttırmakta ve aracın değerini düşürmektedir.

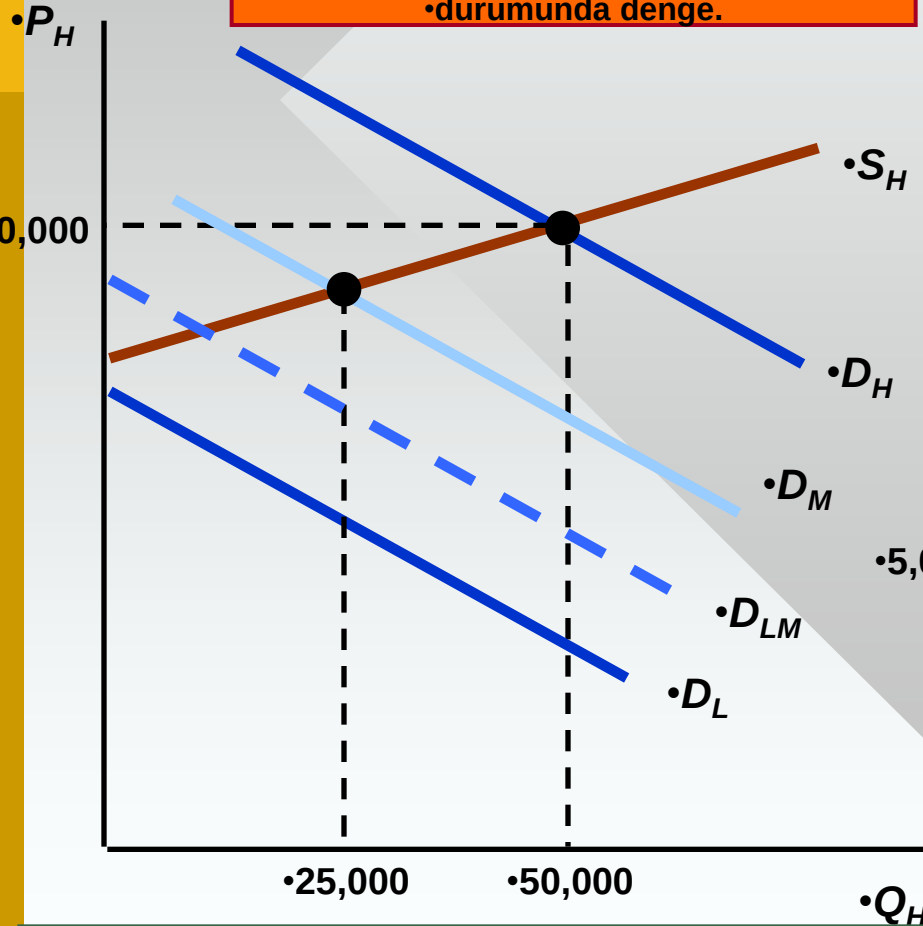
Kalitenin Belirsiz olması ve Limon Piyasaları

- Kullanılmış Araba Piyasaları
 - Varsayımlar
 - Satıcı ve alıcıların iyi kalite ve kötü kalite arabaları (ikinci el) ayırt edebildiklerini kabul edelim
 - İki piyasa ortaya çıkacaktır

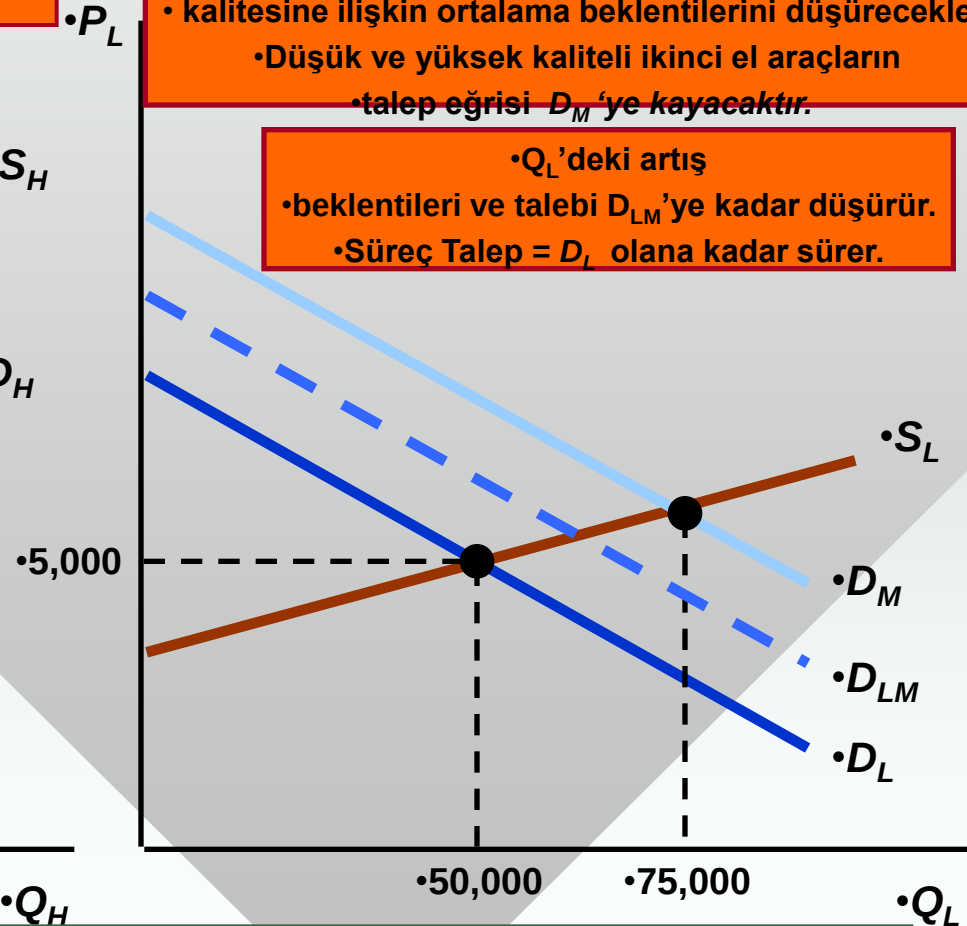
Limon Sorunu-Lemons Problem

- Satıcı ve alıcıların, yüksek kalite ve düşük kalite araçları ayırt edebilmeleri
- durumunda denge.

- Asimetrik bilgi varsa satın alanlar kaliteyi anlamada zorluklar yaşayacaktır. Aracın kalitesine ilişkin ortalama beklentilerini düşürecekler.
- Düşük ve yüksek kaliteli ikinci el araçların talep eğrisi D_M 'ye kayacaktır.

- Q_L 'deki artış beklentileri ve talebi D_{LM} 'ye kadar düşürür.
- Süreç Talep = D_L olana kadar sürer.

Kalitede Belirsizlik ve Limon Problemi

- İkinci El Araba Piyasaları
 - Asimetrik bilgi olması durumunda:
 - Düşük kaliteli mallar, yüksek kaliteli araçları piyasa dışına kovar.
 - Piyasa her iki tarafa yarar sağlayan ticaret yaratma konusunda başarısız olur.
 - Piyasaya çok sayıda düşük kaliteli araç ve çok az sayıda yüksek kalitede araç bulunacaktır.
 - Tersine seçim (Adverse selection) durumu ortaya çıkar; piyasada sadece düşük kaliteli araçlar olacaktır.
 - Not: Tersine seçim sorunu, farklı kalitedeki mallar aynı fiyata satıldığı ve alıcı ile satıcılar malın kalitesi hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıkları zaman ortaya çıkar.

Asimetrik Bilgi Probleminin Sonuçları

•Sigorta Piyasası

- Sağlık Sigortası (Medical Insurance)
 - Soru
 - Sigorta şirketleri, yüksek riskli ve düşük riskli poliçe sahiplerini ayırt edebiliyorlar mı?
 - Ayırt edemiyorlarsa, sadece riski yüksek olanlar sigorta yaptıracaktır.
 - Tersine Seçim (Adverse selection) sağlık sigortasını karsız hale getirecektir.

Asimetrik Bilgi Probleminin Sonuçları

•Sigorta Piyasası

- Trafik Sigortası (veya kasko)
 - Sorular
 - Asimetrik bilgi ve tersine seçim sorunları araç sigorta primlerini ve bu primlerin dağılımını nasıl etkiler?
 - Sigorta endüstrisinde; devlet, tersine seçim probleminin olumsuz sonuçlarını düzeltmek için neler yapabilir?

Asimetrik Bilgi Probleminin Sonuçları

- Kredi Piyasaları

- Asimetrik bilgi sonucu (Asymmetric information) sadece riski yüksek olanlar piyasadan kredi almak isteyecektir.
- Soru
 - Bu piyasaları daha etkin hale getirmek ve kredi maliyetlerini düşürmek amacıyla bireylerin kredi geçmişi nasıl kullanılabilir?

Asimetrik Bilgi Probleminin Sonuçları

- Soru
 - Tersine seçim sonucu yüksek kaliteye sahip ürünler piyasadan uzaklaşırken bu üreticiler nasıl yüksek kaliteli ürünler temin edebilirler ?
 - Yanıt
 - İtibar, reputasyon (reputation)

Piyasa Sinyalleri- Market Signaling

- Satıcının sinyal kullanarak alıcıya ürünün kalitesi hakkında bilgi aktarması, alıcı ve satıcının asimetric bilgi sorununu kolaylamasına yardımcı olur.

Piyasa Sinyalleri- Market Signaling

- Güçlü Sinyal (Strong Signal)
 - Bir sinyalin etkili olması için, yüksek kaliteli araç satıcısı için kolay verilebilir ve düşük kaliteli araç satıcısı için zor olmalıdır.
 - Örnek
 - Bir işçinin Üretkenliğinin yüksek olmasının bir sinyali (göstergesi) eğitim düzeyi olabilir.

Ahlaki Tehlike-Moral Hazard

- Ahlaki tehlike: sigortalanan tarafın davranışları (gözlenemeyen) bir olayla ilgili ödemenin olasılığını ve büyüklüğünü etkileyebildiği durumlarda ortaya çıkar.

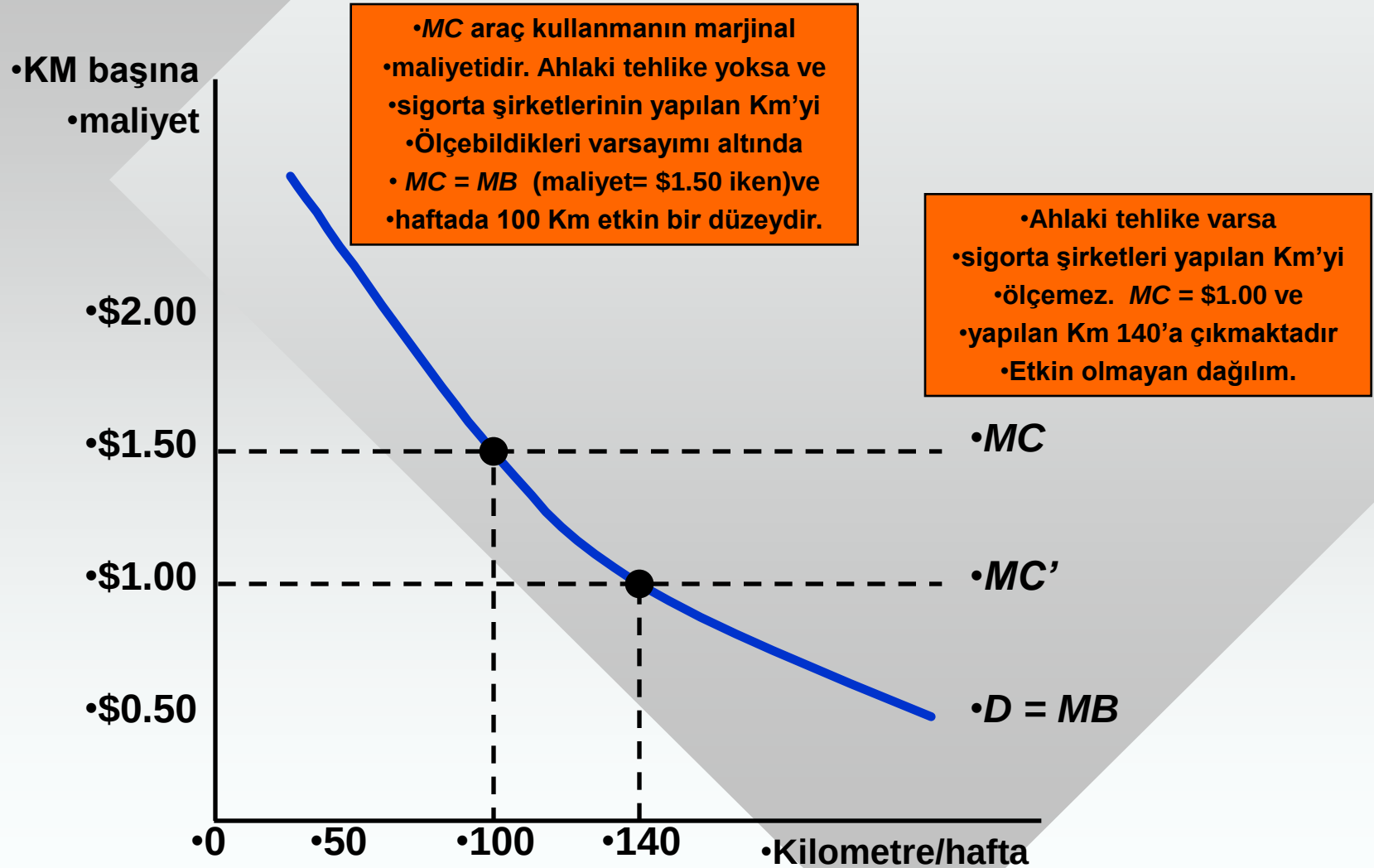
Ahlaki Tehlike-Moral Hazard

- Yangın Sigortası Priminin Belirlenmesi
 - Fabrikanın değeri \$100,000
 - Yangın çıkma olasılığı:
 - *50 dolarlık bir yangın önleme programı ile yüzde 0.005*
 - Program olmadığında yangın olasılığı yüzde 0.01 olmaktadır.

Ahlaki Tehlike-Moral Hazard

- Yangın Sigortası Priminin Belirlenmesi
 - Program olduğunda prim:
 - $.005 \times \$100,000 = \500
 - Fabrika sahibi sigorta poliçesini satın aldıktan sonra, programı kullanmak için hiçbir güdü kalmamaktadır ve sonuç olarak yangın çıkma olasılığı $\%.01$ olmaktadır.
 - \$500'lık prim sigorta şirketi açısından kayıplara yol açacaktır çünkü beklenen kayıp \$1,000 ($.01 \times \$100,000$) değildir.

Ahlaki Tehlikenin Etkileri

Ödünç Verilebilir Fonlar Piyasasında Kriz

- Soru
 - Kaç kişi çalıştıkları bankaların mali açıdan ne kadar güçlü olduğunu bilir?
 - Neden bilmez?
 - Mevduat sigortası, ahlaki tehlike, ve finansal endüstride başarısızlık.

Ödünç Verilebilir Fonlar Piyasasında Kriz

- Finansal Piyasalarda Batan Bankaların Maliyeti

Soru

- Bu ahlaki tehlike nasıl azaltılabilir?

Sigorta kapsamını daraltmak; her hesap için değil her birey için yapılacak maksimum miktarı belirlemek; Bankanın batması durumunda sigorta teminatını %100'ün altına çekmek; finansal kurumlardan alınacak sigorta primlerini onların portföylerinin risk derecesine göre belirlemek vs.

Özeti

- Asimetrik bilgi, kötü malların piyasaya gelmesi ve kaliteli ürünlerin piyasadan kovulması biçiminde bir piyasa başarısızlığına yol açar.
- Sigorta piyasaları sıkça asimetrik bilgi durumları gösterirler, çünkü sigorta yaptıran, risk hakkında sigorta şirketinden daha fazla bilgiye sahiptir.

Özeti

- Asimetrik bilgi, firma sahiplerinin doğru olarak yönetici davranışlarını gözlemlemesini maliyetli hale getirebilir.
- Asimetrik bilgi sorunu, aktif olarak iş arayan sayısı az olmasına rağmen, emek piyasalarında neden yüksek işsizlik olduğunu açıklamaya yardımcı olabilir.

Asimetrik Bilgi: Ekonomik hayatta üç önemli soruna yol açar:

- 1) **Ahlaki Tehlike:** Bireylerin sahip oldukları bilgileri kendi yararına, karşı tarafın ise zararına kullanmasıdır. Bu durumda taraflar mal ve hizmetin niteliği ile ilgili farklı bilgiye sahiptir.
- 2) **Ters Seçim:** Bireylerin asimetrik bilgi nedeniyle düşük kaliteli malı yüksek kaliteli mala tercih etmesidir.
- 3) **Asil-Vekil Problemi:** Milletın temsilcisi olan milletvekillerinin sahip olduğu bilgiyi kişisel çıkarları doğrultusunda kullanmasıdır.

Kamu Kesiminin Yapısı, Bileşimi ve Büyüklüğü

Kamu Kesimi: Kamu mülkiyeti altında bulunan kurum ve kuruluşlardan oluşan kesimdir. Mülkiyet ilişkisi kamu ile özel kesimi birbirinden ayıran en temel unsurdur.

Kamu kesiminde yer alan birçok kurum ve kuruluşun örgütlenmesi, yönetim biçimi, personel istihdam etmeleri birçok konuda bağlı bulundukları yasalar özel kesimden farklıdır.

Kamu kesiminin;

- ✓ Kamu kuruluşlarının bazılarında mal ve hizmet üretiminde bulunulur (şeker, ayakkabı vb üretim).
- ✓ Bazılarında düzenleyici ve eşgüdüm sağlayıcı işlevler vardır (adalet, savunma).

Kamu faaliyet alanı ile piyasa arasındaki sınır nerede başlamalıdır?

Kamu kesimi ne kadar genişlemelidir?

Kamu kesimi hangi alanları piyasaya bırakmalıdır?

KAMU KESİMİ ÖZEL KESİM AYIRIMI

Kamu Kesimi İdari olarak;

1. Merkezi Yönetim

2. Yerel Yönetimler

3. Kamu İşletmeleri

Kamu Kesiminin Sınırlarının Çizilmesi

1. Kaynak Kullanımı (Devlet hangi kaynakları nerde kullanır?)

2. Harcama Yapma (Kamu kesimi ne kadar harcama yapar?)

3. Üretim Yapma (Devlet ne üretir?)

4. Mülkiyet (Kamu kesimi nelerin mülkiyetine sahiptir?)

5. Özel Kesim Üzerinde Kontrol (Devlet neyi kontrol eder?)

Kamu Kesiminin Kapsamındaki Kurumlar

Türkiye’de kamu kesiminin kapsamında;

1. Genel bütçeli kuruluşlar
 2. Özel (Katma) bütçeli kuruluşlar
 3. Yerel yönetimler
 4. Kamu iktisadi teşebbüsleri
 5. Döner sermayeli kuruluşlar
 6. Sosyal güvenlik kuruluşları
 7. Bütçe dışı fonlar
- yer almaktadır.

Kamu kesiminde bazı kamu kuruluşlarının bütçeleri bütçenin temel ilkelerinden olan genellik ve birlik (teklik) ilkelerine aykırı olarak düzenlenmektedir. Giderlerini özel gelirleri ile karşılayan ve genel bütçe dışında yönetilen kamu kuruluşlarının bütçelerine **özel (katma) bütçe**, bu kuruluşlara da **özel (katma) bütçeli idare** denir. Genel bütçeden katma bütçelere yapılan **hazine yardımı Maliye Bakanlığı’nın transfer harcamaları** içinde yer alır. Türkiye’de özel (katma) bütçeli idarelerin genel olarak temel gelirini **hazine yardımı** oluşturmaktadır.

Genel ve katma bütçeli idarelere bağlı olarak çalışan, ticari ve sınai nitelikte faaliyette bulunan fon işletmelerine döner sermayeli işletme adı verilir. Döner sermayeli işletmelerin bilançoları Maliye Bakanlığı ve Sayıştay tarafından denetlenmektedir.

Bütçe dışı fonlar; geliri ve gideri bütçe içinde yer almayan ve temel bir bölümü mali mevzuata bağlı olmayan kaynak ve harcama dengeleridir.

Yerel yönetimler; il, belediye ve köy halkının mahalli ortak ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan ve karar organları seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzel kişileri olarak tanımlanmıştır.

Türkiye’de üç tür yerel yönetim:

- ✓ İl özel idareleri
- ✓ Belediyeler
- ✓ Köyler

Kamu Harcamalarının Bileşimi

Reel Harcamalar

- Ekonomide reel olarak kaynak kullanılarak yapılan harcamalardır. Bu harcamalar **1. kamu tüketimi** **2. kamu yatırımı** şeklindedir. GSYİH hesaplanırken tüketim harcamaları unsuru altında özel tüketim harcamaları yanında kamu tüketim harcamaları da yer alır. Bunlar bütçe harcamaları içinde cari harcamalar olarak adlandırılır. Cari harcamaların büyük bir kısmı personel harcamalarından oluşur.

Transfer Harcamaları

- Transfer harcamaları, ekonomide kaynak yaratan değil mevcut kaynakları bir kesimden diğer bir kesime aktaran harcamalardır. Bu harcamalar iktisadi, mali ve sosyal transfer harcamaları şeklinde olabilir.

Kamu Harcamalarının Bileşimi

Vergi Harcamaları: Bütçe içinde yer almadığı halde, kamu gelirlerinde azalmaya neden olduğu için harcama olarak nitelendirilir. Bu harcama türü, belirli sektörleri, faaliyetleri veya kişileri teşvik etmek için vergi ödeyicilerinin bazı giderlerini vergi matrahlarından kısmen ya da tamamen düşürmeleri veya hiç mükellef olmamaları sonucu daha az vergi ödemeleri veya hiç vergi ödememeleri nedeniyle vergi gelirlerinde görülen azalmadır.

Kamu Kesiminin Büyüklüğünün Ölçülmesi

1. Kamu Harcamaları ve Vergiler

1

- Kamu harcamalarının GSYİH içindeki payı

2

- Reel kamu harcamalarının GSYİH içindeki payı

3

- Kamu nihai tüketiminin ve kamu sermaye oluşum harcamalarının GSYİH içindeki payı

4

- Toplam vergilerin GSYİH içindeki payı

- Kamu kesimi büyüklüğünün ölçülmesinde diğer ölçütler; kamu kesimindeki istihdamın toplam istihdamdaki payı ve kamu yatırımlarının toplam yatırımlardaki payı

Kamu Kesiminin Büyüklüğünün Ölçülmesi

2. Kamu Açıkları ve Kamu Borçları

1

- Kamu kesimi açıklarının GSYİH içindeki payı (Kamu kesimi açıkları a) Merkezi hükümetin bütçe açıkları b) konsolide kamu kesimi açıkları (merkezi+ yerel yönetimler+ KİT'ler+ sosyal güvenlik kuruluşları+ fonlar))

2

- Kamu borçlanmasının GSYİH içindeki payı (Kamu borçlanması a) Resmi ya da özel kuruluşlardan kredi almak yoluyla b) devlet borç kağıtları ihracı yoluyla)

Türkiye’de Kamu Harcamalarına İlişkin Yeni Sınıflandırmalar

1

- Genel Yönetim
- 1. Merkezi Yönetim: Bu grupta devletin temel fonksiyonlarını yerine getiren kamusal ve yarı kamusal mal üreten kurumlar yer alır.
- 2. Yerel Yönetim: Merkezi yönetim gibi kamusal hizmet sunan ancak sundukları hizmetin faydasının yayılma ölçeği belirli bir bölge ile sınırlı olan yönetim birimleri
- 3. Sosyal Güvenlik Kurumları

2

- Kamu İktisadi Teşebbüsleri (KİT)
- 1. İktisadi Devlet Teşekkülleri (İDT)
- 2. Kamu İktisadi Kuruluşları (KİK)

Kamu Açıkları ve Kamu Borçlanması'nın İktisadi Etkilerini İnceleyen Teoriler

1

- **Klasik Teori:** Kamu açıklarının dolayısıyla kamu borçlanmasına başvurmanın tek yolu bu açıklara neden olan harcamaların uzun döneme yayılan yatırım harcamaları olmasıdır. Bu şekilde borçların faiz ödemesi bu yatırımların gelecekteki gelirleri ile karşılanmaktadır.

2

- **Keynesyen Teori:** Kamu harcamaları çarpan etkisiyle geliri artıracak ve konjonktürün büyüme dönemlerinde artan oranlı tarifenin varlığı istikrar sağlayıcı olacak ve vergi gelirleri otomatik olarak artacaktır. Böylece kamu açıklarının daralması sağlanacaktır.

3

- **Kamusal Seçiş Teorisi:** Keynesyen görüşün bütçe açıklarını bir politika aracı olarak meşrulaştırmasına en büyük tepki kamusal seçiş paradigmasını benimsemiş iktisatçılardan gelmiştir. Kamu borçlanması'nın en çok gelecek nesillere yük getireceği nedeniyle eleştirmişlerdir.

4

- **Ricardo'cu Denklik Teoremi:** Barro tarafından, kamu borçlanması ile vergileme tercihleri karşısında bireylerin tarafsız kalacağı görüşünü savunan Ricardo'ya atfen geliştirilen bir teoridir. Teoriye göre, bireyler bugünkü ödemekten vazgeçtikleri verginin gelecek nesiller tarafından ne kadar ödeneceğini tam olarak bilmekte ve bugünkü tasarruflarını gelecekte ödenecek bu verginin bugünkü değeri kadar artırmaktadırlar.

Kamu Kesiminin Büyümesini Açıklayan Teoriler

1

- **Wagner Yasası:** Wagner kamu harcamalarının artışını genel bir kural olarak ülkelerin gelir düzeylerinin artışı ile açıklamıştır. Wagner yasasına göre, gelir arttıkça kamu harcamalarının gelir içindeki payının da artacağını iddia eder. Wagner yasasına göre, kamu harcamalarının gelir esnekliği 1'den büyüktür. **Kamu harcamalarının artışının nedeni:** 1. Eğitim, sağlık gibi harcamalarının artışı gelir artışından fazladır. Yani lüks mal niteliğindedir. 2. Kalkınmada devletin uygun bir ortam yaratması için güvenlik, adalet ve genel idare harcamalarının artması gerekir. 3. Büyüme ve kalkınma ile birlikte altyapı hizmetleri gibi büyük ölçekli ve tekel niteliğinde olan hizmetlere ihtiyaç artar.

2

- **Peacock-Wiseman Sıçramalı Artış Hipotezi:** Peacock-Wiseman kamu harcamalarının Wagner hipotezinde olduğu gibi sürekli bir seyir içinde değil, sıçramalarla artacağı hipotezini ileri sürmüştür. Buna göre, savaş gibi belirli olağanüstü durumlarda devletin harcamaları artar ve bu artış beraberinde vergilerin artmasını da zorunlu kılar.

3

- **Baumol Hipotezi:** Kamu kesiminin ekonomideki payının artışını nisbi fiyatlar ile açıklamıştır. Baumol ekonomiyi verimli ve verimsiz olmak üzere 2 sektöre ayırmıştır. **Verimli sektör;** örneğin imalat sanayi sermaye yoğunudur ve bu sektördeki ücret artışları verimlilik artışına dayandığı için fiyatları artırıcı etki yapmaz. **Verimsiz sektör;** daha çok hizmet sektörü gibi emek yoğunudur ve bu sektörde yıllar içinde verimlilik artışı olmaz.